

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİ DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN ANNE BABA GÖRÜŞLERİ*

Hatice KEFELİ**
Gelengül HAKTANIR***

Öz: Çocuk istismarı ve ihmali; çocuğun aileden kötü muamele görmesi, ailesi veya başkaları tarafından bilinçli ya da bilinçsiz çocuğun büyüme ve gelişmesini normal olarak tamamlayabileceği şekilde bakım ve ilgi görmeyerek iyilik durumu dışında olmasıdır. Bu araştırma ile okul öncesi eğitime devam eden çocuğu olan anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin istismar ve ihmal davranışlarının neler olabileceğine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma nitel desende ve Tokat ilinde yürütülmüş olup çalışma grubu 21 ebeveyn'den oluşmaktadır. Veriler görüşme yöntemiyle elde edilmiş ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Sonuç olarak ebeveynlerin okul öncesi öğretmenlerinin istismar davranışlarına ilişkin olarak genellikle cinsel ve fiziksel istismarı düşündükleri, öğretmenlerin ihmal davranışına ilişkin de çocukla yeterince ilgilenmeme ve çocuk ayrımı yapmayı vurguladıkları belirlenmiştir. Katılımcılar çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesine yönelik eğitimler verilmesi ve ceza yaptırımlarının artırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynler, ihmal, istismar, okul öncesi öğretmeni

* Bu çalışma 2-5 Eylül 2015 tarihlerinde Hacettepe Üniversitesi'nde düzenlenen 4. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Gör.; Gaziosmanpaşa Üniversitesi Pazar Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Tokat, Türkiye. E-mail: hatice.kefel@gop.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-3276-5601, Makale Geliş Kabul Ediliş Tarihi: 25.12.2015-12.02.2018.

*** Prof. Dr.; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. E-mail: gelengulhaktanir@gmail.com, ORCID NO:0000-0002-0783-592X.

PARENTAL VIEWS ABOUT PRESCHOOL TEACHERS' CHILD ABUSE AND NEGLECT BEHAVIOURS*

Hatice KEFELİ**
Gelengül HAKTANIR***

Abstract:

Child abuse and neglect known as maltreatment of the family, consciously or unconsciously not giving the child care and attention that he deserves and as a result of these attitudes, child's not growing, developing normally and can't be well. The purpose of this study was to determine the views of the families on preschool teachers' abuse and neglect behaviours. The study was carried out in qualitative decent in Tokat province and the study group consist of 21 parents. Data were obtained by interview and analyzed by content analysis method. Results of the study showed that parents generally concerned about sexual and physical abuse of preschool teacher's abusive behaviors and they emphasize teacher's neglect behaviors as do not care enough about child and make a child discrimination. Participants thought that training for the prevention of child abuse and neglect should be provided and criminal sanctions should be increased.

Key words: Parents, abuse, neglect, preschool teacher

1. Giriş

Çocuk istismarı ve ihmali dünya genelinde var olan, önemi ve etkileri daha yeni anlaşılmaya başlayan ve çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyen büyük bir sorundur (Yılmaz, 2009; Pietrantonio vd., 2013). Dünya üzerinde birçok çocuk istismar ve ihmal davranışlarına maruz kalmakta, bu vakaların bir kısmı ölümlle sonuçlanmaktadır. Amerikan Sağlık ve İnsan Hizmetleri Kurumu Çocuk İstismarı ve İhmali (2017) verilerine göre Amerika'da 2015 yılında 683.000 çocuk istismar ve ihmal kurbanı olmuş ve bunların yaklaşık dörtte üçü (%75,3) ihmale, % 17,2'si fiziksel istismara, % 8,4'ü cinsel istismara uğramıştır. Yine aynı verilere göre Amerika'nın elli eyaleti içerisinde

* This paper was presented as an oral presentation at the 4th International Preschool Education Congress held at Hacettepe University on 2-5 September 2015.

** Lecturer, Gaziosmanpaşa University, Pazar School of Vocational Technology, Department of Child Care and Youth Services, Tokat, Türkiye, E-mail: hatice.kefel@gop.edu.tr.

*** Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Education Sciences, Department of Primary Education, Pre-School Education Division, Ankara, Türkiye. E-mail: gelengulhaktanir@gmail.com.

◆ Hatice Kefeli / Gelengül Haktanır

2015 yılında istismar ve ihmal kurbanı çocukların %27,7 'sinin 3 yaşın altında olduğu %24,2'sinin ise 1 yaşın altında olduğu, çocuk istismarı ve ihmali yüzünden 1.670 çocuğun öldüğü, ölen çocukların %80,9'unun üç yaşın altında olduğu bulunmuştur. Türkiye'de ise 2008 yılında 7-18 yaş grubunda bulunan her iki çocuktan birinin duygusal istismara maruz kaldığı, çocukların %45'inin fiziksel istismara ve %25'inin ise ihmale maruz kaldığı belirlenmiştir (SHÇEK ve UNICEF, 2010).

Çocuk istismarı ve ihmali, içerisinde birçok davranışı barındırmaktadır. Bu kavramları detaylı şekilde inceleyecek olursak çocuk istismarı ve ihmali, çocuğa kötü muamele ve çocuk mağduriyeti birbirleriyle yer değiştirebilen terimler olarak çocukları ve aileleri karşı karşıya getiren önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Giordino vd., 2010). Çocuğa kötü muamele; fiziksel ve duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ve çocuklara ihmalkâr muamele ve ticari veya başka şekilde sömürü olarak nitelendirilmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali birlikte ele aldığımızda genel olarak; çocuğun aileden kötü muamele görmesi, ailesi veya başkaları tarafından bilinçli ya da bilinçsiz çocuğun büyüme ve gelişmesini normal olarak tamamlayabileceği şekilde bakım ve ilgi görmeyerek iyilik durumu dışında olması olarak tanımlansa da (Polat, 2007) istismar ve ihmal kavramları birbirinden farklı anlamlar ifade etmektedir.

Yılmaz (2009) çocuk istismarını; "Çocukların bir yetişkin tarafından, beden ve ruh sağlıklarına zarar veren ya da fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişmelerini engelleyen ve kaza sonucu olmayan eylemlere maruz kalmaları" olarak tanımlamaktadır. Çocuk istismarı kaza sonucu olmayan yani kasıtlı yapılan davranışları kapsamaktadır ve genel olarak duygusal, fiziksel ve cinsel istismar olarak üç başlık altında ele alınmaktadır (Öztürk, 2011). Dinç (2011) tarafından, "Bir çocuğun kaza ile olmayan, elle ya da herhangi bir aletle vurma, dövme, itme, ısırma, tırmalama, kesme, yakma, boğma vs. sonucu zarar göreceği bir şiddete maruz kalması" fiziksel istismar olarak tanımlanırken; Polat (2007) tarafından; "Çocuk ve gençlerin, kendilerini etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalarak ya da gereksindikleri ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılarak toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik hasara uğratılmaları durumu" duygusal istismar olarak tanımlanmaktadır. Cinsel istismar ise; kendisinden en az beş yaş büyük biri ya da bir yetişkin tarafından bir çocuğun cinsel içerikli bir eyleme/olaya müdahil olması veya maruz kalması, cinsel tatmin ya da cinsel bir amaç için kullanılmasıdır (Coşkun, 2011, 76). Çocuk ihmali ise; çocuğa bakması gereken kişilerin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi, barınma, beslenme, uygun ve temiz giyim, tıbbi bakım, sosyal ve duygusal gereksinim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması ve çocuğu fiziksel ve duygusal olarak ihmal etmesi olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2007; Hergüner, 2011).

Çocuk istismarı ve ihmali anlayışı kültürden kültüre farklılaşabilmektedir (WHO, 2002). Bazı ülkelerde normal kabul edilen davranışlar diğer ülkeler tarafından çocuk istismarı veya çocuk ihmali olarak nitelendirilebilmektedir. Bu tür davranışlar ebeveynler ve diğer aile üyeleri, bacıcılar, arkadaşlar, eş dost, yabancılar, diğer yetkililer

(Örneğin öğretmenler, askerler, polis memurları ve din adamları), işverenler, sağlık çalışanları ve diğer çocuklar tarafından gerçekleştirilebilmektedir (Butchart, 2006, U.S. Department of Health and Human Services, 2017). Ancak bu konuda yapılmış çalışmalar incelendiğinde çocuk istismarı ve ihmali davranışlarının en çok aile içerisinde gerçekleştiği ve yapılan araştırmaların da çoğunlukla ailelerin istismar ve ihmali davranışları üzerine odaklandığı görülmektedir (Bilir vd., 1991; Güler vd., 2002; Özmen, 2004; Bilgin, 2008; Page vd., 2008; Ünal, 2008; Karaçanta, 2009; Pelendecioğlu vd., 2009; Toros ve Tiirik, 2014; Yalçın vd., 2014). Ailelerin çocuklara yönelik istismar ve ihmali davranışları sergilemesinde aile yapısı, çocukları disipline etme isteği, sosyal ayırma, eğitimsizlik, aile içi sıkıntı ve stres, ebeveynlerin akıl sağlığında bozukluklar, alkol ve madde kullanımı, düşük sosyoekonomik statü, çocuğun yaşı, cinsiyeti ve erken yaşta veya istenmeyen çocuk sahibi olmak gibi etkenler rol oynamaktadır (Eamon, 2001; Ünal, 2008; Yılmaz, 2009; Yolcuoğlu, 2010). Ayrıca anne ve babaların çocukluklarında istismara veya ihmale maruz kalmış olmaları veya eşlerden birinin diğerine şiddet uyguluyor olması da çocuğa yönelik istismar ve ihmali davranış göstermelerinde etkili olmaktadır (Güler vd., 2002; Kutlu vd., 2007; Page vd., 2008; Ünal, 2008; Yılmaz, 2009).

2017 yılında yayınlanan Amerikan Sağlık ve İnsan Hizmetleri Kurumu Çocuk İstismarı ve İhmali 2015 raporuna göre aileler tarafından çocuğa yönelik istismar ve ihmali davranışlarının belirlenmesinde sağlık çalışanları ve öğretmenler büyük rol oynamaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali vakaları en çok (%18,4) eğitim personeli tarafından bildirilmektedir. Ancak çocuğa yönelik istismar ve ihmali olguları sadece aile ile sınırlı kalmamaktadır. Özellikle de çocuğun ailesinden sonra en çok zaman geçirdiği okullarda da çeşitli istismar ve ihmali vakaları görülebilmektedir. Theoklitou vd. (2012) tarafından Kıbrıs'ta 17 okuldan 1.339 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda 708 öğrencinin öğretmenleri tarafından ihmal edildiği, 443 öğrencinin duygusal istismara uğradığı, 128 öğrencinin fiziksel istismara uğradığı ve 296 öğrencinin de tüm istismar çeşitlerine maruz kaldığı ortaya konmuştur. Benbenishty vd. (2002) tarafından yapılan ve İsrail genelinde 161 okulun 7-11. sınıfları arasındaki 10.410 öğrenciyi kapsayan çalışmada, okullarda bulunan eğitim personelinin çocuklara yönelik duygusal, fiziksel ve cinsel istismar davranışları araştırılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık dörtte biri okul çalışanları tarafından duygusal istismara uğradıklarını belirtirken, yaklaşık beşte biri de istismarın fiziksel formlarından en az birine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Yine aynı çalışmada katılımcıların % 8,2'si okul personeli tarafından uygunsuz cinsel davranışlara maruz kaldıklarını söylemişlerdir. American Association of University Women (2001) tarafından 8-11. sınıf arası 1.559 çocuğun katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada kız ve erkeklerin %66'sının öğretmenleri veya diğer okul personeli tarafından istenmeyen cinsel yorumların, şakaların, bakışların ve jest ve mimiklerin hedefi olduğu, %58'inin de fiziksel temas içerikli cinsel istismara maruz kaldığı bulunmuştur. Öğretmenlerin veya diğer okul personelinin öğrencilere yönelik cinsel istismar davranışlarının olduğunu ortaya koyan başka çalışmalar da bulunmaktadır (Shakeshaft, 2004; Shoop, 2004). Bu olayların çocuğun

◆ Hatice Kefeli / Gelengül Haktanır

gelişimi ve gelecek yaşantısı üzerinde birçok olumsuz etkisi vardır (Frias-Armenta, 2002; Ulusoy vd., 2005; Polat, 2007; Yılmaz, 2009). Özellikle çocukların kendilerini sözcüklerle yeterince ifade edemedikleri okul öncesi dönemde ailelerin çocuğa yönelik istismar ve ihmali fark edebilmesi ve bu konuda önlem alması gerekmektedir.

Bu araştırma ile okul öncesi eğitime devam eden çocuğu olan anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin istismar ve ihmali davranışlarının neler olabileceğine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1) Anne ve babalara göre okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı davranışları neler olabilir?

2) Anne ve babalara göre okul öncesi öğretmenlerinin çocuk ihmali davranışları neler olabilir?

3) Anne ve babalara göre çocuk istismarını ve ihmali önlemeye yönelik neler yapılabilir?

2. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Bu desende farkında olunan bir konu üzerinde derinlemesine araştırma yapmak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Tokat il merkezinde bulunan bağımsız anaokulları arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile belirlenen iki anaokulunun velileri arasından gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmada yer almak isteyenler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında ulaşılan 36 veliden 21'i araştırmaya katılmayı kabul etmiştir.

Tablo 1: Anne babaların demografik özellikleri

Cinsiyet	Sayı
Kadın (anne)	18
Erkek (baba)	3
Toplam	21
Medeni Durumu	Sayı
Evli	19
Bekâr	2
Öğrenim Durumu	Sayı
Lise	8
Ön lisans	3
Lisans	9
Yüksek lisans	1

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların 18’i anne ve 3’ü babadır. Aynı aileden sadece anne veya babayla görüşülmüş olup katılımcıların hepsi farklı ailelerdendir. Babaların hepsi evli, annelerin ise ikisi bekâr diğerleri evlidir. Babalardan biri lise diğer ikisi lisans mezunuyken annelerden 7’si lise, 3’ü ön lisans, 7’si lisans ve 1’i yüksek lisans mezunudur.

Anne ve babaların yaşları 25 ile 42 arasında değişmekte olup yaş ortalamaları 33,14’tür. Anne ve babaların meslek dağılımları incelendiğinde annelerden beşinin öğretmen, dördünün hemşire, ikisinin ev hanımı, birinin diş protez teknikeri, birinin muhasebeci, birinin acil tıp teknikeri, birinin insan kaynakları uzmanı, birinin firma elemanı, birinin büro personeli ve birinin de anaokulunda destek eğitim personeli olarak görev yaptığı; babaların ise birinin esnaf, birinin bilgisayar işletmeni ve birinin de öğretmen olduğu belirlenmiştir.

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Form için uzman görüşleri alınmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Formun ilk kısmında katılımcıların demografik özelliklerini öğrenmeye yönelik sorular; ikinci kısmında ise görüşlerini öğrenmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Görüşmeler araştırmada yer alan iki anaokulunun, araştırmacı ve katılımcının yüz yüze ve yalnız görüşebileceği şekilde seçilmiş uygun alanlarında, anne ve babaların gönüllü katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Anne ve babalardan her biriyle yalnız görüşülmüştür. İzin veren on altı veliden ses kaydı alınmış, diğer beş velinin görüşleri araştırmacı tarafından forma kaydedilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma verileri içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bu tür analizde amaç, araştırma kapsamında elde edilen verileri açıklayabilecek kavram, kategori ve ilişkilere ulaşmaktır. Genellikle elde edilen verilerden birbirine benzeyenlerin ortaya çıkan tema ve kavramlar çerçevesinde toplanarak okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlanması amaçlanmaktadır (Yıldırım vd., 2013). Verilerin analizinde, görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları ve formlardaki bilgiler Microsoft Word formatına aktarılmıştır. Veri analizinde Yıldırım ve Şimşek'in (2013) önerdiği analiz basamakları kullanılmıştır. Her veli "V" olarak belirtilmiş ve numaralandırılmış olup (V1, V2 gibi) elde edilen veriler her soruya verilen cevaplar alt alta gelecek şekilde yazılarak kodlamalar yapılmıştır. Bu kodlamalar doğrultusunda ortaya çıkan ifadelerin frekans değerleri bulunmuş ve tekrarlanma sıklıkları ortaya konulmuştur. Nitel verilerin sayısallaştırılması güvenilirliği artırır, yanlılığı azaltır, verinin analizi sonucunda ortaya çıkan tema veya kategoriler arasında karşılaştırma yapmamıza olanak verebilir ve yapılan çalışmaların daha geniş bir örnekleme ulaşarak tekrar sınanmasına olanak tanır (Yıldırım vd., 2013). Analiz sürecinde güvenilirliği arttırmak amacıyla alanında doktora derecesine sahip üçüncü bir uzman tarafından veriler bağımsız olarak değerlendirilmiş ve yeniden kodlama işlemi yapılmıştır. Böylece elde edilen veriler araştırmacılar tarafından elde edilen verilerle karşılaştırılmış ve görüş birliği ve görüş ayrılığı olan maddeler belirlenerek veri analizinin güvenilirlik hesaplamaları Miles & Huberman'a (1994) ait Güvenirlik= Görüş Birliği/ (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) X 100 formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Veri analizinin güvenilirliğine ilişkin sonuçlar

Veri çeşitleri	G.B.*	G.A.*	Güvenirlik
Öğretmenlerin çocuk istismarı davranışlarına ilişkin	27	2	% 93.1
Öğretmenlerin çocuk ihmali davranışlarına ilişkin	25	4	% 86.2

G.B.*: Görüş birliği, G.A.*: Görüş ayrılığı

Nitel görüşmelerde anne ve babaların söylemleri çok farklılaştığı ve soruların içeriği dışında yanıtlar da yer aldığı için bunların kategorilendirilmesinde kısmen farklı değerlendirmeler ortaya çıkmıştır. Fakat Miles & Huberman'a (1994) göre %70 oranının üzeri güvenilir kabul edildiği için analiz sonuçları güvenilir olarak değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde anne ve babaların görüşmeler sırasında paylaştıkları bilgiler analiz edilerek düzenlenmiş bir şekilde verilmektedir. Elde edilen bulgular araştırma soruları kapsamında tablolara aktararak açıklanmıştır.

3.1. Anne ve Babalara Göre Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı Davranışları

Anne ve babaların “Sizce okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara yönelik istismar davranışları neler olabilir? Açıklar mısınız?” sorusuna ilişkin yanıtlarına yönelik bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı davranışlarına ilişkin görüşleri

Yanıtlar	f
Çocuğa cinsel anlamda dokunma vb. cinsel istismar davranışları	8
Şiddet (Dayak, vurma, çimdikleme vb.)	7
Psikolojik baskı (Tehdit etme, özgüven kırıcı sözler vb.)	5
Fikrim yok	4
Yemek yemediği halde yemiş gibi göstermek	1
Çocuğa bağırma	1
Cinsiyete ve çocuğa göre ayırım yapma (Çocuğun dış görünüşü vb)	1

Tablo 3 incelendiğinde bazı anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı davranışlarına ilişkin birden fazla görüş belirttikleri ve sekiz katılımcının öğretmenin çocuğu cinsel anlamda dokunarak istismar edebileceğini düşündüğü görülmektedir. Yedi katılımcı okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara yönelik istismar davranışı olarak şiddet uygulayabileceğini belirtmiş ve bu tür şiddet davranışlarının çocuklara dayak atılması, vurulması, çocukların çimdiklenmesi şeklinde ortaya çıkabileceğini vurgulamıştır. V2 ve V18’in cümleleri buna örnek olarak verilmiştir. V2: “*Dayak olabilir. Yani başka ne olabilir? İstismar olarak başka türlü bilmiyorum.*”, V18: “*Yani illa ki şiddet uygulayabilir. Ne biliyim çocuk köşede ya da tuvalette en ufak bişey de pis yapar. Ne biliyim idrarını damlatır ya da yere damlatır. Öğretmen o anda çok sinirlidir ya da evinde tartışmış olabilir. Diğer olumsuzluklar olabilir. İnsan sonuçta beşeriyiz yani. Her şey olabilir çocuğa bir anda vurabilir, çimdikleyebilir morartabilir. Çocuğu belki sıkıştırabilir ki “Bi söylersen yarın yine aynısını yaparım.” diye korkutabilir.*” Yine Tablo 3’te beş katılımcı öğretmenlerin çocuklara psikolojik baskı uygulayabilecekleri şeklinde görüş belirtmiştir. Buna ilişkin V3: “*Bence psikolojik baskı olabilir yani. Çünkü çocuklara o yönde üstünde daha yoğun etkisi olduğu için.*”, V6: “*Öğretmenler çocukları duygusal yönden istismar edebilir. Yani ben buna şahit oldum mesela. Ee öğretmeni çocuğa diyordu ki bir yerde bir ortamda «Eğer» diyordu «Bu şekilde davranmaya devam edersen okula gidince sana soracağım». Bu bir istismardır yani çocuğa karşı bence”* şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. V12: “*Eee öğretmenin kendi fikirlerini sanki karşısındaki çocuğun fikriymiş gibi düşünerek ona fikirlerini kabul ettirme ya da işte davranışlarını bu şekilde yapacakları gibi davranışlara itmeye çalışma gibi psikolojik baskı şeklinde*

◆ Hatice Kefeli / Gelengül Haktanır

olabilir» diyerek okul öncesi öğretmenin kendi görüşlerini çocuğa zorla benimsetmeye çalışmasını ve çocuğa psikolojik baskı yapmasını çocuk istismarı davranışı olarak vurgulamıştır. Dört katılımcı bu konuda fikirlerinin olmadığını söyleyerek okul öncesi eğitim kurumlarında bu tür davranışların olacağını düşünmediklerini belirtmişlerdir. Bir katılımcı çocuğun yemeğini yemediği halde öğretmen tarafından çocuğun yemeğini yemiş gibi gösterilmesini çocuğa yönelik istismar olarak nitelendirmektedir. Katılımcılardan biri öğretmenin çocuğa sesini yükseltmesinin ve bağırmasının çocuk istismarı davranışı olduğunu vurgularken bir diğer katılımcı öğretmenin çocuğun dış görünüşünden veya sosyoekonomik durumundan dolayı çocuklar arasında ayırım yapmasını çocuk istismarı davranışı olarak nitelendirmiştir.

3.2. Anne ve Babalara Göre Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İhmali Davranışları

Anne ve babaların “Sizce okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara yönelik ihmal davranışları neler olabilir? Açıklar mısınız?” sorusuna ilişkin yanıtlarına yönelik bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4: Anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin çocuk ihmali davranışlarına ilişkin görüşleri

Yanıtlar	f
Çocuk ayırımı yapmak	6
Çocukla yeterince ilgilenmemek	6
Çocuğa yeterince sevgi göstermemek	3
Çocukları stajyerlere bırakmak, eğitim planını uygulamamak	2
Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamamak (Aç bırakmak, üzerini değiştirmemek vb)	2
Çocukları birebir gözlemlememek, gelişim düzeylerini takip etmemek	2
Fikrim yok	2
Aileyi bilgilendirmemek	1
Çocuğun sosyal olarak gelişmesine yardımcı olmamak	1

Tablo 4 incelendiğinde anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin çocuk ihmali davranışlarına yönelik birden fazla görüş belirttikleri ve altısının öğretmenin çocuklar arasında ayırım yapmasını çocuk ihmali davranışı olarak nitelendirdiği görülmektedir. Bu veliler okul öncesi öğretmenlerinin çocukların görünüşüne, cinsiyetine, sosyoekonomik düzeyine ve sevimli olma durumlarına göre çocuklara farklı davrandıklarını ileri sürmektedirler. Buna örnek olarak Veli 1’in söyledikleri verilmiştir. V1: “*Öğrenci ayırt etme olabilir. Yani çocuklara farklı muamelede bulunma, ilgi, alaka yönünden hani çocukları ya çok aşırı sindirme, mesela o da çocukları duygusal anlamda hani besleyememesi,*

yıpratması, o şekilde olabilir.” V19: “İhmal davranışları çocuk ayırt etme olabilir. Yani gözlemlediğim kadar söylüyüm bu ortamın içinde olduğum için hani çocuk ayırt etme var. Çocukların hani giyimiyle, kuşamlarıyla, onlara dikkat ederek. Yani bunlara çok rastladık biz” şeklinde öğretmenlerin ihmal davranışlarını belirtmiştir. Çocuklar arasında ayırım yapma alan yazına göre duygusal istismar davranışı (Polat, 2007; Yılmaz, 2009; Runyan ve Zolotor, 2010) olmasına karşın anne ve babalar bu davranışları ihmal olarak değerlendirmişlerdir. Buna ilişkin V4 şunları söylemiştir: “Şey olabilir mesela. Bir grup sınıfı hani her şeyde olabilir, ilkokul lisede de bu böyledir. Öne gelen sivri öğrenciler olur hani, başı çeken tabiri caizse. İuu, o öğrencilere daha fazla eğilim olur, diğer öğrencileri bir kat arkada bırakabilir. O da bir ihmaldir bana göre.” Altı katılımcı çocukla yeterince ilgilenmemeyi, üç katılımcı çocuğa yeterince sevgi göstermemeyi, iki katılımcı da öğretmenlerin çocukları stajyer öğrencilere bırakmasını okul öncesi öğretmenlerinin çocuk ihmali davranışı olarak belirtmişlerdir. Bu davranışları iki katılımcı çocuğun üzerinin değiştirilmemesi, aç bırakılması gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak nitelendirmiş, iki katılımcı da çocukların öğretmen tarafından birebir gözlemlenmemesi, gelişim düzeylerinin takip edilmemesi ve kişisel özelliklerinin bilinmemesi şeklinde belirtmişlerdir. V15 bu konuda “Çocuklarla ilgilenmeyerek, yani kendi aralarında oturur sohbet ederler, çocukları bir köşeye bırakırlar. Hani çocuk bir yerden düşer ya da ne bileyim eee aç kalır. Onları düşünüyorum ihmali olarak” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Bir katılımcı çocukla ilgili konularda ailenin bilgilendirilmemesini okul öncesi öğretmenin çocuk ihmali davranışı olarak vurgulamıştır. Buna örnek olarak V2'nin söylemleri verilmiştir. V2: “Çocukları birebir gözleme eksikliği olabilir ihmali olarak başka zannetmiyorum hani öğretmen arkadaşlarda da her biriyle farklı farklı, her birinin ilgilenmesi farklı oluyor çocuklarla. Onların gelişim düzeylerini takip etmemek de bir ihmaldir mesela. Veya onların her birinin hangi özelliklere sahip olduğunu görebilmek. Bu da nedir eğer göremiyorsa bu da bir ihmaldir sonuçta. Veya aile ile iletişimde bulunmak çocukla ilgili, o da olabilir. Bilgilendirmiyorsa bu da ihmale girer.” Katılımcılardan biri çocuğun sosyal olarak gelişmesine yardımcı olmamayı okul öncesi öğretmenin çocuk ihmali davranışı olarak belirtmiştir.

3.3. Anne ve Babaların Çocuk İstismarını ve İhmalini Önlemeye Yönelik Neler Yapılabileceğine İlişkin Görüşleri

Anne ve babaların “Sizce çocuk istismarını ve ihmali önlemeye yönelik neler yapılabilir?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplara yönelik bulgular tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Anne Ve Babalara Göre Çocuk İstismarını Ve İhmalini Önlemeye Yönelik Yapılabilecekler

Yapılacaklar	f
Eğitim verilmeli	17
Cezalar ağırlaştırılmalı	5
Yaptırımlar olmalı	3
5.1 Eğitimin Kimlere Verileceğine İlişkin Bulgular	f
Aileye	14
Çocuklara	5
Öğretmenlere ve okul çalışanlarına	3
Tüm topluma	3
5.2 Cezaların Ağırlaştırılması ve Yaptırımlara İlişkin Bulgular	f
Cezai yaptırımlar ağırlaştırılmalı	5
Bu tür haberlerin yapılması engellenmeli ve gündeme gelmemeli	2
Bu tür konular gündeme çok fazla gelmeli	1
Sosyal medya ve internet siteleri denetimden geçirilmeli	1

Tablo 5 incelendiğinde anne ve babaların çocuk istismarının ve ihmalinin önlenmesine yönelik yapılabileceklerle ilişkin birden fazla görüş belirttikleri görülmektedir. Tablo 5'e göre katılımcıların birçoğunun bu konuda eğitim verilmesi gerektiği görüşünde oldukları görülmektedir. Yine eğitimlerin kime verilmesi gerektiğine yönelik olarak katılımcılar birden fazla görüş bildirmiş ve on dört katılımcı bu konuda ailelere eğitim verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. V13: *"Valla bu konuda eğitimler düzenlenebilir. Seminer düzenlenebilir. Yani mesela ne bileyim atıyorum burada bir okul önder olabilir. Bu konuda hani eğitim ya da seminer yapılıp sonuçta bağlantı kurulabilecek bu konuda uzman insanlar var. Onlar işte davet edilip okuldaki veliler de çağrılmak suretiyle hani velilere şey verilebilir. Eğitimler verilebilir."* şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Beş katılımcı çocukların bu konuda eğitilmesi gerektiğini düşünürken, üç katılımcı öğretmenlere ve okul çalışanlarına eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. V8 konuya ilişkin şunları söylemiştir: *"Bu konuda iş yine ailelere ve eğitimcilere düşer. Çocuğun gelişim ve davranışlarını takip etmek, farklı davranışlarını gözlemleyebilmek ve çocuğu bu konuda bilinçlendirmek"*. Üç katılımcı ise tüm toplumun bu konuda eğitilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunlara örnek olarak V15'in sözleri verilmiştir. V15: *"Bence öncelikle aileler bilinçlendirilmeli. Hani neler yapılması gerektiği, nelere daha dikkat edilmesi gerektiği. Daha sonra bence tüm topluma eğitim verilmeli bunun için. Yani sadece ailelerle yetmiyor çünkü ailelerin dışında gelişen olaylar günümüzde çok fazla. Tüm toplumun bilinçlendirilmesi, özellikle de ben çocukların bilinçlendirilmesinden yanayım."* Beş katılımcı çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesine

yönelik olarak cezai yaptırımların ağırlaştırılması gerektiğini vurgulamış, iki katılımcı ise çocuk istismarı ve ihmaline (özellikle de cinsel istismar) yönelik olayların gündeme gelmemesi ve bu tür haberlerin engellenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bunun sebebi olarak da bu tür haberlerin insanları suça teşvik edebileceğini göstermişlerdir. Buna ilişkin V6: *“Valla bence cezalar öncelikle arttırılmalı. Yani bu tarz cinsel yönden yakalanan adamları şöyle ibreti âlem için ortalıkta böyle asacaksınız tamam mı, ondan sonra bunlar lanse edilip her tarafta deşifre edilip iğrenç bir şekilde lanse edilse yani çok ciddi cezalar verildikten sonra biraz daha göz korkusu artar. Haberlere çıkması engellenmeli bence. Çünkü neden insanlar özeniyor. Yani bilmiyorum siz nasıl düşünüyorsunuz ama ben duyarken tüylerim ürperiyor ama sapık zihniyetli insanlar bunu gördükçe aaaa bu da oluyormuş gibisinden örnek alabiliyorlar”* şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. Bu katılımcıların aksine bir diğer katılımcı bu tür konuların ve olayların gündeme daha fazla gelmesi gerektiğini, böylece insanların bu konuda farkındalık kazanabileceğini vurgulamıştır. Bir katılımcı ise çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesine yönelik olarak sosyal medyanın ve internet sitelerinin denetimden geçirilmesi gerektiğini çünkü buralarda bulunan birçok video ve resmin bilinçli olmasa bile insanları bu tür davranışlara ittiğini belirtmiştir.

4. Tartışma

Bu çalışmayla çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin istismar ve ihmal davranışlarının neler olabileceğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anne ve babalara göre okul öncesi öğretmenlerinin yapabileceği çocuk istismarı davranışları incelendiğinde ilk sırada çocuğa yönelik cinsel istismar davranışlarının yer aldığı görülmektedir. Aileler medyada bu tür haberlerle karşılaşmalarının bu tür davranışları düşünmelerine sebep olduğunu öne sürmüşlerdir. Amerika çapındaki Associated Press (2007) soruşturması, 2001’den 2005’e kadar, öğretmenlerin öğrencilere yönelik cinsel suistimal iddialarının ardından eğitimcilerin cezalandırıldığı 2.570 vakayı bulmuştur. Beş yıl boyunca da Amerika’da bu konuya ilişkin devlet eylemini içeren davaların sayısı sürekli artış göstermiştir (Knoll, 2010). Knoll (2010) öğrencilere yönelik cinsel istismarda bulunan eğitimcilerin çoğunluğunun sınıf öğretmenleri (% 18) olduğunu, okul ortamında sık rastlanan diğer istismarcıların ise antrenörler olduğunu (% 15), ancak otobüs sürücülerini, yöneticiler ve okulla bağlantılı diğer kişilerin de öğrencileri cinsel olarak istismar ettiğini öne sürmüştür. Sungü (2013) ulusal basında okullarda meydana gelen şiddet olaylarını incelediği çalışmasına yayın grupları ve satış rakamlarını dikkate alarak Habertürk, Hürriyet, Posta, Sabah ve Zaman gazetelerini dâhil etmiştir. Bu gazetelerde 1 Eylül 2009 tarihinden 31 Ağustos 2012 tarihine kadar yer alan ve okullarda şiddet olaylarını içeren haberleri analiz etmiş ve okullarda en çok fiziksel şiddet olaylarını içeren haberlerin gazetelerde yer aldığını, ikinci sırada ise cinsel şiddet olaylarının yer aldığını belirlemiştir. Ancak okul öncesi eğitim kurumlarında cinsel şiddet içeren olaylara rastlamamıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içerisindeki istismar ve ihmal davranışlarının belirlenmesine yönelik Kefeli (2016) tarafından

Tokat ilinde bulunan bağımsız anaokullarından birinde yapılan araştırmada sınıf içerisinde ve bahçede gözlemlenen iki okul öncesi öğretmeninin çocuklara yönelik cinsel istismar davranışında bulunmadıkları belirlenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında cinsel istismarın belirlenmesine yönelik Türkiye’de yapılmış başka bir çalışmaya rastlanılmamış olması da bu konuda elde edilen verilerin yetersizliğini ve daha fazla araştırma yapılmasına gereksinim olduğunu ortaya koymaktadır. Bulut (2008) okullarda öğretmenlerin öğrencilere yönelik olan fiziksel şiddet davranışlarını incelediği araştırmasında 2001 ve 2006 yılları arasında gazete ve televizyonlara yansımış şiddet haberlerini incelemiştir. 16 gazete ve 11 televizyon kanalının dâhil edildiği araştırmada 172 olay incelenmiştir. Gazetelerde reşit olmayan öğrencilerin öğretmenleri tarafından kaçırılması, alıkonulması ve tecavüzü ile öğrenciye yönelik cinsel tacizi içeren 24 olay saptanmıştır. Bu da öğretmenden öğrenciye yönelik cinsel istismar davranışlarının da azımsanmayacak boyutlarda olduğunu göstermektedir. Uslu ve Kapıcı (2014) son zamanlarda çocuk cinsel istismarına yönelik yapılan çalışmaların artmakta olduğunu vurgulasa da Türkiye’de özellikle okul personeli tarafından çocuklara yönelik cinsel istismarın belirlenmesine yönelik çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin istismar davranışlarında çocuğa yönelik şiddetin ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Okul öncesi ve daha üst eğitim kurumlarında şiddete yönelik haberlerin ve videoların kitle iletişim araçlarında yer alması bu bulguların elde edilmesinde etkili olabileceği gibi ailelerin yaşadıkları çevrede bu tür olaylarla karşılaşmış olmaları, kendilerinin veya yakınlarının böyle bir olaya maruz kalmış olması veya bu tür olaylara ilişkin duyular almış olmaları da bu bulguların elde edilmesinde etkili olabilmektedir. Yapılan araştırmalarda da çocukların öğretmenler tarafından şiddete maruz kaldığı görülmektedir (Süngü, 2013). Chen ve Wei (2011) Tayvan’ın Taichung şehrinde 7-9.sınıf arası 1.376 öğrenci ile yaptıkları çalışma sonunda öğrencilerin %26,9’unun bir önceki dönemde okulda en az bir kez öğretmenler tarafından kötü muameleye maruz kaldığını ve vurma, dayak ve tokatlamanın en sık kullanılan kötü muamele şekilleri olduğunu ortaya koymuştur. Okoza vd. (2011) tarafından Nijerya’nın Edo eyaletinde 1.537 ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin öğretmenler tarafından uygulanan korkutma, izole etme, görmezden gelme, ayrımcılık yapma, aşağılama, baskı yapma ve sözlü saldırı gibi duygusal istismar türlerine maruz kaldıkları bulunmuştur. Shumba (2004) 1990 ve 1997 yılları arasında Zimbabve’nin altı eyaletinde bulunan ortaokullarda öğretmenler tarafından çocuklara yönelik fiziksel istismar davranışı vakalarını incelemiş ve Zimbabve Eğitim, Spor ve Kültür Bakanlığı’na gelen şikâyetlerden lisans derecesine sahip öğretmenler tarafından çocukların bedensel olarak cezalandırıldıkları 34 vaka tespit etmiştir. Shumba, öğrencilerin öğretmenler tarafından cimcik, kırbaç, yumruk, tekme, tokat gibi yöntemlerle cezalandırıldığını ve kızların daha çok bu tür şiddete maruz kaldığını tespit etmiştir. Yine Shumba (2001) Zimbabve Eğitim, Spor ve Kültür Bakanlığı’na 1990 ve 1997 yılları arasında gelen şikâyetlerden Zimbabve’de bulunan ilkokullardaki öğretmenlerin çocuklara yönelik şiddet davranışlarını araştırmış ve 38

vakaya rastlamıştır. Diğer araştırmayla benzer şekilde çocukların tokat, yumruk, cimcik, vurma ve tekme gibi yöntemlerle cezalandırıldıkları bulunmuştur. Araştırmalarda öğretmenlerin şiddeti çocuklar üzerinde disiplin sağlamada etkili bir yöntem olarak gördükleri belirtilmektedir. Oysa çocuklara yönelik bu tür şiddet ve benzeri eylemler onların gelişimini olumsuz etkilemekte ve çeşitli davranış problemlerine neden olabilmektedir (Cheng, 2000; Deb and Walsh, 2012; Ferguson, 2013; Gershoff, 2013; Deb vd., 2016). Maguire-Jack vd. tarafından (2012) yapılan çalışmada 3.870 çocuk doğumdan beş yaş sonuna kadar incelenmiş ve ailelerin popoya tokat, şaplak gibi davranışlarının çocukların gelişimi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırma sonunda bir yaşındaki çocuklara yönelik bu tür davranışların az görüldüğü, 3 yaşında çocukların %56'sının bu tür davranışlara maruz kaldığı ve 5 yaşında bu oranın %51'e düştüğü belirtilmektedir. Ayrıca bu tür muameleye bir yaşında maruz kalan çocukların 3 ve 5 yaşlarında davranışsal problemleri içselleştirme ve dışsallaştırmada daha yüksek puan aldıkları ve 3 yaşında bilişsel becerilerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Tokat ve şaplak gibi şiddet türlerine 3 yaşında maruz kalanların 3 ve 5 yaşlarında daha fazla dışa dönük davranış sorunları yaşadıkları, 5 yaşındayken maruz kalanların ise 5 yaşında daha yüksek dışlayıcı davranış sorunları sergilediği ve 5 yaşındayken daha fazla içselleştirici davranış problemleri yaşadığı ancak bilişsel beceriler arasında fark olmadığı ortaya konmuştur.

Araştırma bulguları kapsamında öğretmenlerin uygulayabilecekleri istismar davranışları ele alındığında üçüncü sırada psikolojik baskı bulunmaktadır. Bu psikolojik baskı katılımcılar tarafından tehdit etme, özgüven kırıcı sözler söyleme ve aşağılama şeklinde açıklanmıştır. Bunlar da duygusal istismar davranışları içerisinde yer almaktadır. Aras vd. (2016) tarafından İzmir ilinin Konak ilçesinde 5. sınıflardan 434 öğrencinin katılımıyla yapılan çalışmada öğrencilerin %59,4'ünün öğretmenleri tarafından gerçekleştirilen en az bir duygusal istismar türüne, % 42,9' unun ise fiziksel şiddete maruz kaldığı bulunmuştur. Ba-Saddik ve Hattab (2012) tarafından Yemen, Aden'de 7,8 ve 9. sınıf 1.066 öğrenci ile yapılan araştırmada çocukların %55,2'si okul yaşamları boyunca en az bir kez duygusal istismara uğradıklarını ve %45,6'sı da duygusal istismarın öğretmenler tarafından gerçekleştirildiğini, % 5'i ise idari personel tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin kullandıkları en yaygın duygusal istismar türleri bağırma, isim takma ve kötü notla tehdit etme olarak belirlenmiştir. Theoklitou vd. (2012) tarafından Kıbrıs Rum Kesimi'nde 4,5 ve 6. sınıflardan 1.339 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada ilkökul öğretmenlerinin çocuklara uyguladığı fiziksel ve duygusal istismar ile ihmal davranışları incelenmiştir. Sonuç olarak 708 çocuğun öğretmenleri tarafından ihmal edildiği, 443 çocuğun duygusal istismara, 128 çocuğun da fiziksel istismara maruz kaldığı belirlenmiştir. Araştırmada çocuk ihmali davranışları üzerinde çocuğun cinsiyetinin etkili olmadığı bulunurken, çocuk istismarı davranışlarında çocuğun cinsiyetinin etkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca öğretmenlerin davranışlarında çocuk ihmali ilk sırada gelirken ikinci olarak duygusal istismar davranışlarının geldiği, fiziksel istismarın

ise üçüncü ve son sırada olduğu ve bu araştırmanın aksine diğer iki türe göre daha az görüldüğü saptanmıştır. Khoury-Kassabri (2009) tarafından İsrail’de 324 okuldaki 7-11. sınıflar arasından 16.604 öğrencinin katılımıyla yapılan çalışmada ortaokul öğrencilerinin % 33.2’sinin son bir ay içerisinde okul personeli tarafından duygusal istismara, %20.7’sinin de fiziksel istismara uğradığı belirlenmiştir. Bununla birlikte Kim vd. (2000) Çin’den Şangay ve Yanji ve Kore’den Seul ve Kimpo şehirlerinden 4,5 ve 6. sınıflardan 972 çocukla yaptıkları çalışmada Çin’deki katılımcıların %51.1’ine, Kore’deki katılımcıların ise %62’sine öğretmenleri tarafından fiziksel ceza uygulandığını belirlemişlerdir. Yine Lee (2015) Seul’daki ortaokullardan 1.777 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirdiği çalışmasında öğrencilerden %18.2’sinin öğretmenleri tarafından duygusal istismara, %24.3’ünün de fiziksel istismara uğradığını ortaya koymuştur. Brendgen ve diğerleri (2006) tarafından Kanada’da anaokulundan 6.sınıfa kadar 7 yıllık bir süreçte 399 beyaz öğrencinin her yıl değerlendirilmesiyle yapılan çalışma sonucunda çoğu çocuğun (% 85) ilköğretim boyunca öğretmen tarafından sözel istismar hedefi olma riskinin neredeyse sıfıra düştüğü, bununla birlikte, anaokulunda öğretmen tarafından sözlü taciz edilme riski yüksek olan bir azınlığın (% 15) var olduğu ve bu riskin ilkokul döneminde daha da arttığı ortaya konmuştur. Bu çalışmalar bağlamında öğrencilerin okul ortamında öğretmenleri tarafından istismarın çeşitli türlerine maruz kaldıkları ve ihmal edildikleri söylenebilmektedir. Khoury-Kassabri vd. (2014) tarafından İsrail’de bulunan Arap okul öncesi öğretmenlerinden 86’sının katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada öğretmenlerin dörtte birinden fazlası (%27.9) çocukların yanlış davranışları karşısında öğretmenlerle yapılan ankette belirtilen bedensel cezalardan en az birini kullanmalarının muhtemel olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca Kefeli (2016) tarafından Tokat ilinde bulunan bağımsız anaokullarından birinde yapılan çalışmada sınıf içerisinde ve bahçede gözlemlenen iki okul öncesi öğretmenin çocuklara yönelik istismar ve ihmal davranışları incelenmiş ve öğretmenlerin birçok duygusal istismar davranışı sergiledikleri belirlenmiştir. Duygusal istismarın çocuklar üzerinde yıkıcı etkileri bulunmaktadır (McEachern vd., 2008). Bu yüzden okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali davranışlarının belirlenmesi ve önlenmesine yönelik araştırmalar önemli bir rol oynamaktadır. Ancak araştırmaların genellikle ilkokul ve ortaokul düzeylerindeki öğrencilerle sınırlı olduğu ve okul öncesi döneme yönelik bu tür araştırmaların sayıca çok az olduğu görülmektedir.

Öztürk’e (2007) göre aile dışında uygulanan duygusal istismar toplumda tepki çekmekte iken, aile içindeki duygusal istismar davranışları çoğunlukla normal karşılanmaktadır. Duygusal istismarın sadece anne baba tarafından değil, onların yerini tutan bakıcı ve yakın akraba gibi kişiler tarafından, okullarda öğretmenler, idareciler ve diğer öğrenciler tarafından da çocuğa uygulanabileceği ileri sürülmektedir. Benzer şekilde bu çalışmanın bulguları içerisinde çocuğun ailesi ve yakın çevresinin yanında öğretmenlerin de çocuk istismarı davranışı gösterebileceği yer almaktadır. Araştırma sonuçlarının aksine Bilge vd. (2013) tarafından Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Polikliniği ve Acil Servisi’ne başvuran hastalardan 1043 çocuğun anne-babası-

na anket uygulanmasıyla gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların çocuk istismarının % 83,5 oranında çocuğun tanımadığı kişiler tarafından gerçekleştirileceğini, % 25,9 oranında da aile tarafından gerçekleştirileceğini düşündükleri bulunmuştur.

Anne ve babalara göre okul öncesi öğretmenlerinin uygulayabileceği çocuk ihmali davranışları incelendiğinde çocuklar arasında ayırım yapma davranışının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu davranış duygusal istismar (Polat, 2007; Yılmaz, 2009; Runyan ve Zolotor, 2010) kapsamında yer almakla birlikte anne ve babalar tarafından öğretmenlerin ihmal davranışı olarak nitelendirilmiştir. Çocuklar arasında ayırım yapma davranışı öğretmenlik mesleğinin etik kurallarında da yer almakta ve öğretmenlerin çocuklar arasında ayırım yapmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin ihmal davranışları olarak ikinci sırada çocukla yeterince ilgilenmemek gelmektedir. Bu dönemde aileler öğretmenlerden çocuğa karşı daha çok ilgi ve sevecenlik beklemekte ve öğretmenlerin bunu karşılayamamasından endişe etmektedirler. Öğretmenlerin çocukları stajyerlere bırakarak ihmal etmesi de dikkat çeken bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerika'nın Kuzeydoğusundaki 6,7 ve 8. sınıflardan 700 öğrenci ile yapılan araştırmada çocukların dörtte üçünün (%78,9) öğretmenler tarafından duygusal veya bilişsel olarak ihmal edildiği belirlenmiştir (Casarjian, 2000). Theoklitou vd. (2012) Kıbrıs Rum Kesimi'nde ilkokul öğretmenlerinin çocuklara uyguladığı fiziksel ve duygusal istismar ile ihmal davranışlarını inceledikleri araştırmada öğretmenlerin davranışlarında çocuk ihmalinin ilk sırada geldiği belirlenmiştir. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile UNICEF'in hazırladığı Türkiye de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Rapor'unda (2010) ise 61 ilde 1328 hanede 7-18 yaş aralığında 1886 çocukla yapılan görüşmeler sonucunda ihmal davranışlarından söz eden çocukların sayısının oldukça az olduğu fakat çocukların %25'inin ihmal edildiği ve çocukların ihtiyaçlarını ihmal eden yetişkinlerin baba, anne ve öğretmen olduğu belirtilmiştir. En çok söz edilen ihmal davranışı ise sevgi gösterilmemesidir. Kefeli (2016) tarafından Tokat ilinde bulunan bağımsız anaokullarından birinde yapılan araştırmada sınıf içerisinde ve bahçede gözlemlenen iki okul öncesi öğretmenin 10 günlük gözlem süresince toplamda 51 kez ihmal davranışı sergiledikleri ortaya konmuştur. Öğretmenlerin çocuklara yönelik duygusal istismar davranışları ile ihmal davranışları çocukların benlik saygısını olumsuz etkilemekte ve sınıftaki duygusal ve davranışsal katılım düzeylerini düşürmektedir (Casarjian, 2000). Bu nedenlerle öğretmen eğitimlerinde ve izleme değerlendirme süreçlerinde ihmal ve duygusal istismar konuları üzerinde önemle durulması gerektiği düşünülmektedir.

Anne ve babaların çocuk istismarını ve ihmalini önlemeye yönelik neler yapılabileceğine ilişkin önerileri incelendiğinde büyük çoğunluğunun bu konuda eğitimler verilmesinin gerekliliğinden bahsettiği saptanmıştır. Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesine yönelik birçok kuruluş ve dernek çalışmalar sürdürse de bu konuda toplumun bilinçlenmesini sağlayacak ve aileleri, sağlık çalışanlarını ve eğitim personelinin kapsayacak nitelikte eğitim programlarının olmadığı görülmektedir. Oysa Karadağ

◆ Hatice Kefeli / Gelengül Haktanır

vd. (2015) tarafından İzmir’de 197 okul öncesi öğretmeninin katılımıyla yapılan çalışmada öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitim almalarının çocuk istismarı ve ihmali bulgularını belirlemede önemli bir rol oynadığı ortaya konmuştur. Aynı çalışmada ebeveyn olmak, çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitim almak, daha önce kötü muamele görmüş bir çocukla karşılaşmış olmak ve yüksek iş statüsüne sahip olmak gibi faktörlerin okul öncesi öğretmenlerinin muhtemel çocuk istismarı ve ihmali işaretlerini anlamalarında önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Bu çalışmada yer alan anne ve babalar çocukların da bu konuda eğitilmesi gerektiği görüşünü öne sürmüşlerdir. Adana ili Seyhan ilçesinde 36 ilkokul 4. sınıf öğrencisi ile yapılan deneysel çalışmada deney grubuna dört gün süre ile cinsel istismarı önleme psiko-eğitim programı uygulanmış ve araştırma sonucunda cinsel istismarı önleme programına katılan öğrencilerin katılmayanlara göre anlamlı bir biçimde cinsel istismarın önlenmesine yönelik ölçekten yüksek puan aldıkları ve 8 hafta sonrasında da programın etkilerinin devam ettiği ortaya konmuştur (Çeçen-Eroğul ve Hasırcı, 2013). Bu da çocuklara verilecek eğitimin çocuk istismarının azalmasında etkili olabileceğini bize göstermektedir. Akdoğan (2005) da cinsel istismar olaylarında çocukların birine durumu anlatabileceklerini söylediklerinde cinsel istismara uğrama oranının azaldığını, bu yüzden çocukların bu konuda eğitilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Shakeshaft (2004) de bu araştırma sonuçları ile benzer şekilde eğitim kurumlarında çocuğa yönelik cinsel istismarın önlenmesinde hem kurum personelinin, hem ailelerin hem de çocukların eğitilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bu çalışmada anne ve babalar bu konuda uygulanan cezai yaptırımların artırılmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Bu tür konuların gündeme gelmesi ile ilgili olarak ise farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bazı veliler çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin haberlerin gündeme gelmemesi gerektiğini savunurken bir velinin bu haberlerin daha fazla gündeme gelmesi gerektiğini savunması dikkat çekicidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda katılımcı anne ve babaların okul öncesi öğretmenlerinin istismar davranışlarına ilişkin olarak ilkönce cinsel istismara, ikinci olarak ta fiziksel istismara odaklandıkları belirlenmiştir. Anne ve babalar duygusal istismar olarak nitelendirilen psikolojik baskıya yönelik tehdit etme, özgüven kırıcı sözler söyleme, aşağılama gibi davranışları da okul öncesi öğretmenlerinin istismar davranışları olarak sıklıkla ele almışlardır. Öğretmenlerin olası çocuk ihmali davranışlarına ilişkin ise çocuklar arasında ayırım yapmayı vurgulamışlardır. Çocuğun sosyoekonomik düzeyi, görünüşü, giyimi vb. özelliklerini öğretmenlerin ayırım yapma davranışına neden olarak göstermişlerdir. Duygusal istismar kapsamına giren bu davranış aileler tarafından ihmal olarak nitelendirilmiştir. Çocukla yeterince ilgilenmemek, çocuğa sevgi göstermemek de aileler tarafından okul öncesi öğretmenlerinin ihmal davranışları olarak belirlenmiştir. Katılımcı anne ve babalar çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesine yönelik eğitimcilere, ailelere ve çocuklara eğitimler verilmesi gerektiğini, bu tür suçlara

ilişkin cezaların ağırlaştırılması ve çeşitli yaptırımların olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına dayanılarak katılımcıların da önerdiği gibi başta anne ve babalar olmak üzere toplumun tüm kesimlerine çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitim verilmesi, toplumun bu konuda bilinçlenmesinin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Özellikle küçük çocuklara verilecek eğitimlerde istismardan korunmaya yönelik çocuklar için hazırlanmış yardımcı kaynaklardan yararlanılabilir. Örneğin, Avrupa Konseyi tarafından çocukların cinsel istismara karşı bilgilendirilmesi amacıyla hazırlanan “Kiko ve El” (2013) kitabı ile çocukların kabul edilebilir bedensel temas ile kabul edilemez bedensel teması öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Yine orta öğretim kurumlarındaki ilgili ders içeriklerinde veya ayrı bir ders olarak çocuk istismarı ve ihmali konusunun yer alması sağlanmalıdır. Sosyal medyada, internet ortamında, kitle iletişim araçlarında ve çocuğa yönelik hazırlanmış materyallerde (örneğin giysilerin etiketlerine ebeveynler için bilgi koymak) toplumun çocuk istismarı ve ihmeline yönelik bilinçlenmesi amacıyla çeşitli farkındalık çalışmaları yapılmalı, bu çalışmalar sadece cinsel istismara odaklanmamalıdır.

Alan yazında okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içerisindeki istismar ve ihmali davranışlarının belirlenmesine yönelik Türkiye’de yapılmış sadece bir çalışmaya rastlanmıştır. Bu konuya yönelik araştırmalara yer verilmeli ve öğretmenlerin istismar ve ihmali davranışlarının belirlenmesine yönelik çeşitli gözlem yöntemleri kullanılmalıdır.

Okul öncesi öğretmenlerinin lisans programlarından itibaren çocuk istismarı ve ihmali konusunda eğitim alması sağlanmalı, bu tür davranışların ortaya çıkma durumuna karşın eğitim kurumlarında bir kontrol mekanizması geliştirilmelidir. Bu konuda ailelerin ve uzmanların görüşüne başvurulmalıdır.

Kaynaklar

- AKDOĞAN, Hüseyin. (2005). “Çocuğun cinsel istismarı ve Türkiye’de çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik çalışmalar”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 7,(1), ss.1-15.
- AMERICAN ASSOCIATION OF UNIVERSITY WOMEN (2001). **Hostile hallways: bullying, teasing and sexual harassment in school**, American Association of University Women Educational Foundation, Washington, DC.
- ARAS, Şahbal, ÖZAN, Sema, TIMBİL, Sevgi, ŞEMİN, Semih, ve KASAPÇI, Oya (2016). “*Exposure of students to emotional and physical violence in the school environment*”, *Arch Neuropsychiatry*, 53, ss.303-310.
- AVRUPA KONSEYİ MATERYALİ (2013). “**Kiko ve El**”, 25 Temmuz 2017. http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/PREMS188713_TUR_2029_KikoBook_BAT_245x245mm_WEB.

◆ Hatice Kefeli / Gelengül Haktanır

- BA-SADDİK, Amal S S, HATTAB, Abdullah S (2012). "Emotional abuse towards children by schoolteachers in Aden Governorate, Yemen: A cross-sectional study", **BMC Public Health**, 12, (647), ss. 1-8.
- BENBENİŞHTY, Rami, ZEİRA, Anat, ve ASTOR, Ron Avi (2002). "Children's reports of emotional physica and sexual maltreatment by educational staff in Israel", **Child Abuse & Neglect**, S.26, ss.763-782.
- BİLGİN, Asude (2008). "Aile içi bedensel cezaya ilişkin bir çalışma", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 41,(31), ss.29-50.
- BİLİR, Şule, ARI, Meziyet, DÖNMEZ, Necati B., ATİK, Belma ve SAN, Pınar (1991). "Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi", **Aile ve Toplum**, S.1, ss.53-66.
- BRENDGEN, Mara, WANNER, Brigitte, VİTARO, Frank (2006). "Verbal abuse by the teacher and child adjustment from kindergarten through grade 6", **Pediatrics**, 117, (5), ss.1585-1598.
- BULUT, Sefa (2008). "Öğretmenden öğrenciye yönelik olan fiziksel şiddet: Nicel bir araştırma", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8, (1), ss. 105-118.
- BUTCHART, Alexander (2006). *The nature and consequences of child maltreatment*. WHO (Ed.), **Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence** (pp. 7-16). , WHO Press, Switzerland.
- CASARJIAN, Bethany (2000). **Teacher psychological maltreatment and students' school-related functioning**, Columbia University School of Arts and Sciences (Unpublished Doctoral Dissertation), Colombia.
- CHEN, Ji-Kang ve WEİ, Hsi-Sheng (2011). "Student victimization by teachers in Taiwan: Prevalence and associations", **Child Abuse & Neglect**, S.35, ss.382-390.
- CHENG, Karen O. (2000). **Review of the literature regarding the short-and long- term consequences of corporal punishment on children**, Biola University Faculty of the Rosemead School of Psychology, (Unpublished Doctoral Dissertation), California.
- COŞKUN, Murat (2011). **Çocuklarda cinsel istismar**. M. Öztürk (Haz.). *Çocuk hakları açısından çocuk ihmal ve istismarı* (s. 73-90). Çocuk Vakfı, İstanbul.
- ÇEÇEN-EROĞUL, Ayşe Rezan, HASIRCI, KAF Özlem (2013). "İlköğretim birinci kademe öğrencilere yönelik geliştirilen cinsel istismarı önleme psiko-eğitim programının etkililiğinin sınanması", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 13, (2), ss. 719-729.
- DEB, Sibnath, WALSH, Kerryann (2012). "Impact of physical, psychological, and sexual violence on social adjustment of school children in India", **School Psychology International**, 33, (4), ss. 391-415.
- DEB, Sibnath, RAY, Mrinalkanti, BHATTACHARYYA, Banhishikha, SUN, Jiandong (2016). "Violence against the adolescents of Kolkata: A study in relation to the socio-economic background and mental health", **Asian Journal of Psychiatry**, 19, ss. 4-13.

- DİNÇ, Mehmet (2011). Çocuklarda fiziksel istismar. M. Öztürk (Haz.). Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı (s. 55-72). Çocuk Vakfı, İstanbul.
- EAMON, Mary Keegan (2001). "Antecedents and socioemotional consequences of physical punishment on children in two-parent families", **Child Abuse & Neglect**, 5,6, ss.787-802.
- FERGUSON, Christopher J. (2013). "Spanking, corporal punishment and negative long-term outcomes: A meta-analytic review of longitudinal studies", **Clinical Psychology Review**, 33, ss. 196-208.
- FRIAS-ARMENTA, Martha (2002). "Long-term effects of child punishment on Mexican women: a structural model", **Child Abuse & Neglect**, 5,26, ss.371-386.
- GERSHOFF, Elizabeth T. (2013). "Spanking and child development: we know enough now to stop hitting our children", **Child Development Perspectives**, 7,(3), ss. 133-137.
- GIARDINO, Angelo P., LYN, Michelle A., GIARDINO, Eileen R. (2010), **Introduction: Child Abuse and Neglect**. Giardino, A.P., Lyn, M.A., Giardino, E.R. (Ed.), *A Practical Guide to the Evaluation of Child Physical Abuse and Neglect* (pp. 3-30) , Springer Science+Business Media ,London.
- GÜLER, Nuran, UZUN, Sultan, BOZTAŞ, Zeynep ve AYDOĞAN, Sevinç (2002). "Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler", **Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi**, 24, (3), ss.128-134.
- HERGÜNER, Sabri (2011). **Duygusal istismar ve ihmal**. M. Öztürk (Haz.). Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı (s. 41-54), Çocuk Vakfı, İstanbul.
- KARADAĞ, Sevinç Çırak, SÖNMEZ, Sibel, DEREÖBALI, Nilay (2015) "An investigation of preschool teachers' recognition of possible child abuse and neglect in izmir, Turkey", **J Interperence Violence**. 30,(5), ss.875-891.
- KARAÇANTA, Hatice (2009). "Anne babanın çocuğa uyguladığı ceza ile çocuğun anne babaya karşı sevgisi arasındaki ilişki", **Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi**, 5,25, ss.41-49.
- KEFELİ, Hatice (2016). **Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali davranışları ile kurum personelinin konuya ilişkin görüşleri**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KHOURY-KASSABRİ, Mona (2009). "The relationship between staff maltreatment of students and bully-victim group membership", **Child Abuse & Neglect**, 5, 33, ss. 914-923.
- KHOURY-KASSABRİ, Mona, ATTAR-SCHWARTZ, Shalhevet ve ZUR, Hana (2014). *The likelihood of using corporal punishment by kindergarten teachers: The role of parent-teacher partnership, attitudes, and religiosity*", **Child Ind Res**, 5,7, ss.369-386
- KIM, Dae-Ho, KIM, Kwang-Iel, PARK, Yong-Chon, ZHANG, Liang-Dong ve LU, Ming-Kang (2000). "Children's experience of violence in China and Korea: A transcultural study", **Child Abuse & Neglect**, 24, (9), ss. 1163-1173.
- KNOLL, James (2010). "Teacher sexual misconduct: Grooming patterns and female offenders", **Journal of Child Sexual Abuse**, 19, ss. 371-386.

◆ Hatice Kefeli / Gelengül Haktanır

- KUTLU, Leman, BATMAZ, Makbule, BOZKURT, Gülçin, GENÇTÜRK, Nuran ve GÜL, Asiye (2007). "Annelere çocukluklarında uygulanan ceza yöntemleri ile çocuklarına uyguladıkları ceza yöntemleri arasındaki ilişki", **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, S.8, ss.22-29.
- LEE, Ji Hyeon (2015), "Prevalence and predictors of self-reported student maltreatment by teachers in South Korea", **Child Abuse & Neglect** S. 46,(2015), ss. 113-120.
- MAGUIRE-JACK, Kathryn, GROMOSKE, Andrea N., BERGER, Lawrence M. (2012). "Spanking and child development during the first 5 years of life", **Child Development**, 83,(6), ss. 1960-1977.
- McEACHERN, Adriana G., ALUEDE, Oyaziwo, KENNY, Maureen C. (2008). "Emotional abuse in the classroom: Implications and interventions for counselors", **Journal of Counseling & Development**, 86, ss. 3-10.
- MILES, Matthew B., HUBERMAN, A. Michael (1994). **Qualitative Data Analysis**. Sage Publications, United States.
- OKOZA, Jolly, ALUEDE, Oyaziwo, AJUGO, Austin (2011). "Sex and class of secondary school students in experiencing emotional abuse by teachers in Edo State, Nigeria", **Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities**, 19, (2), ss. 385-392.
- ÖZMEN, Suna Kaymak (2004). "Aile içi öfke ve saldırganlığın yansımaları", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 37 (2), ss.27-39.
- ÖZTÜRK, Sema (2007). Çocuklarda duygusal istismar. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- ÖZTÜRK, Mücahit (2011). **Giriş/ Çocuk ihmali ve istismarı**. M. Öztürk (Haz.). Çocuk hakları açısından çocuk ihmali ve istismarı (s. 13-29). İstanbul: Çocuk Vakfı.
- PAGE, Ayten Zara, ve İNCE, Merve (2008). "Aile içi şiddet konusunda bir derleme", **Türk Psiko-loji Yazıları**, 11 (22), ss.81-94.
- PELENDECİOĞLU, Betül ve BULUT, Sefa (2009). "Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi**, 9 (1), ss.49-62.
- PIETRANTONIO, Anna Marie, WRIGHT Elise, GIBSON, Kathleen N., ALLDRED, Tracy, DUSTIN, Jacobson ve NIEC, Anne (2013). *Mandatory reporting of child abuse and neglect: Crafting a positive process for health professionals and caregivers*. **Child Abuse & Neglect**, S.37, ss.102-109.
- POLAT, Oğuz (2007). **Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı tanımlar 1**. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- RUNYAN, Desmond K., ZOLOTOR, Adam J. (2011). "International issues in child maltreatment." C. Jenny (Ed.). **Child abuse and neglect: diagnosis, treatment and evidence** (s.620-627). Kanada: Elsevier Saunders.
- SHAKESHAFT, Charol (2004). "Educator sexual misconduct: A synthesis of existing literature", U.S. Department of Education, Washington D.C.
- SHOOP, Robert J. (2004). "Sexual Exploitation in Schools", Thousand Oaks, CA: Sage

- SHUMBA, Almon (2001). "Epidemiology and etiology of reported cases of child physical abuse in Zimbabwean primary schools", **Child Abuse & Neglect**, 5,25, ss. 265-277.
- SHUMBA, Almon (2004). "Pupil physical abuse by teachers: a child-rearing practice or a cultural dilemma?", **Journal of Agression, Maltreatment & Trauma**, 8(4), ss. 143-159.
- SÜNGÜ, Hilmi (2013). "Ulusal basında okullarda şiddete ilişkin haberlerin değerlendirilmesi", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13, (2), ss. 89-106.
- T.C. SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU & UNICEF (2010). **Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet rapor (2010)**.
- THEOKLITOU, Dimitra., KABİTSİS, N., ve KABİTSİ, Anastasia. (2012). "Physical and emotional abuse of primary school children by teachers", **Child Abuse & Neglect**, 5,36, ss.64-70.
- TOROS, Karmen ve TİİRİK, Riine (2014), "Preschool teachers'perceptions about and experience with child abuse and neglect", **Early Childhood Education Journal**. 2 Ekim 2014. <http://www.springer.com>
- ULUSOY, Meliha Demet, DEMİR, Nilüfer Özcan, BARAN, Aylin Görgün (2005). "Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimleri ve ergen problemleri: Ankara ili örneği", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 3,(3), ss.351-365.
- USLU, Runa İdil, KAPÇI, Emine Gül (2014). **Karanlığa ışık tutmak, Türkiye’de çocukların cinsel sömürü ve cinsel istismarı: Son 12 yılda yayınlanan araştırmaların sistematik değerlendirilmesi**, Alp Ofset Matbaacılık, Ankara
- U.S. Department of Health and Human Services (2017). **Child Maltreatment (2015)**.
- ÜNAL, Fatma (2008). "Ailede çocuk istismarı ve ihmali", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 12,(1), ss.9-18.
- World Health Organization (2002). **World report on violence and health (2002)**.
- YALÇIN, Hatice, KOÇAK, Nurcan ve DUMAN, Gökhan (2014). "Anne babaların çocuk istismarıyla ilgili tutumlarının incelenmesi", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16(Özel Sayı 1), ss.137-143.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2013). **Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YILMAZ, Aynur (2009). "Çocuk istismarı ve ihmali: Risk faktörleri ve çocukların psiko-sosyal gelişimi üzerindeki etkileri", **Civilacademy Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (1), ss.63-79.
- YOLCUOĞLU, İsmet Galip (2010). "Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi", **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 21 (1), ss.73-83.